

Piotr Bojarski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ SIEDEMDZIESIĘCIOLECIE PRZYBYCIA POLAKÓW Z WILEŃSZCZYZNY NA WARMIĘ I MAZURY

18 listopada 2015 r. w budynku Centrum Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie odbyła się konferencja naukowa pod tytułem „Siedemdziesięciolecie przybycia Polaków z Wileńszczyzny na Warmię i Mazury”. Konferencja została zorganizowana przez Wydział Humanistyczny UWM, Olsztyńskie Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej oraz Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych. Imprezę honorowym patronatem objął Gustaw Marek Brzezina – marszałek województwa warmińsko-mazurskiego.

Wybór daty i tematyki konferencji miał charakter nieprzypadkowy. W 2015 r. minęło bowiem siedemdziesiąt lat od przybycia pierwszych transportów z ekspatriantami z Wileńszczyzny do ówczesnego Okręgu Mazurskiego. W zamyśle organizatorów przedsięwzięcie to miało spełnić dwa cele. Z jednej strony chodziło o dokonanie naukowej analizy procesu ekspatriacji, z drugiej zaś o upamiętnienie wkładu „Wilniaków” w rozwój i wielokulturową tożsamość Warmii i Mazur. Podkreślić należy, że konferencja miała wymiar interdyscyplinarny wyrażający się w uczestnictwie nie tylko historyków, ale także archiwistów, literaturoznawców, lekarzy, ekspatriantów i ich potomków oraz reprezentantów społeczności akademickiej.

Pierwszą część obrad rozpoczął dr hab. Witold Gieszczyński, prof. UWM, który wygłosił referat pt. *Repatriacja, ekspatriacja czy wypędzenie? Kilka uwag na temat przesiedleń Polaków z Wileńszczyzny na Warmię i Mazury w latach 1945–1947*. Wystąpienie profesora Gieszczyńskiego stanowiło wprowadzenie do problematyki konferencji, w którym podjął próbę wyjaśnienia i usystematyzowania terminologii, dotyczącej poruszanych zagadnień. Ciekawym elementem wykładu była charakterystyka grup społecznych i zawodowych, przybyłych w pierwszych dwóch latach po wojnie z Wileńszczyzny na Warmię i Mazury. Uzupełnienie treści przekazywanych w ramach referatu stanowiły dane liczbowe.

Kolejny referat pt. *Wilno podwójnie utracone – stosunek mieszkańców Wileńszczyzny deportowanych w głąb ZSRR do repatriacji na obszary Polski południowskiej w 1946 r. w świetle wspomnień i relacji* wygłosił dr Wojciech Marciniak z Uniwersytetu Łódzkiego. Osia wystąpienia dr. Marciniaka było stwierdzenie o naznaczeniu piętnem „podwójnej utraty Wileńszczyzny” Polaków, deportowanych m.in. na Syberię, a następnie przesiedlonych do „nowej” Polski. Dzięki wykorzystaniu licznych cytatów ze wspomnień

przesiedleńców, referującemu udało się odzwierciedlić uczucia wyobcowania i zagubienia, towarzyszące Polakom z Wileńszczyzny po powrocie z „nie-ludzkiej ziemi” do Polski pojałtańskiej, potęgowane przez często niechętne, wręcz wrogie podejście części rodaków, zamieszkujących tzw. Ziemie Odzyskane.

Następne trzy wystąpienia poświęcone były szeroko rozumianej tematyce ekspatriacji wileńskich lekarzy. Dr Zdzisław Jezierski z Uniwersytetu Medycznego w Łodzi w swoim wystąpieniu pt. *Ekspatriacja polskiego personelu medycznego z Wileńszczyzny na Warmię i Mazury w latach 1944–1950 i 1955–1959* skupił się na losach wybranych medyków wileńskich. Oprócz wzmianki o takich postaciach, jak Florian Piotrowski czy Jan Janowicz, dr Jezierski przybliżył zebranym sylwetki Jerzego Dobrzańskiego – ostatniego delegata Rządu RP na okręg wileński, Zygmunta Kanigowskiego, Wilhelma Bereckiego oraz Bohdana Kopcia. W referacie dr. Jezierskiego znalazły się również zestawienia liczbowe, obrazujące skalę ekspatriacji z Wileńszczyzny pracowników służby zdrowia, z uwzględnieniem podziału na rejony.

Referat Zdzisława Jezierskiego poprzedził wystąpienie znanego olsztyńskiego chirurga dziecięcego Jana Zygmunta Trusewicza – wiceprezesa Olsztyńskiego Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej. Dr Trusewicz w swojej prelekcji pt. *Wileńscy lekarze w powojennym Olsztynie* zaprezentował sylwetki tych spośród grona ekspatriowanych z Wileńszczyzny lekarzy, którzy położyli największe zasługi dla rozwoju warmińsko-mazurskiej chirurgii. W prezentacji pojawiły się postacie Jana Rymiana, Floriana Piotrowskiego, Mieczysława Pimpickiego i Jana Janowicza. Wykład Jana Trusewicza wzbudził duże zainteresowanie wśród zgromadzonych na sali obrad, ponieważ zawierał szereg nieznanych dotąd ciekawostek i anegdot z życia przedstawicieli „Olsztyńskiej Szkoły Chirurgów”.

Bardzo emocjonalny charakter miała prelekcja dr hab. Marii Ankudowicz-Bieńkowskiej, prof. UWM z Instytutu Filologii Polskiej pt. *Prekursorka warmińsko-mazurskiej reumatologii – Maria Kalinowska-Ankudowicz*. Autorka, wykorzystując zgromadzone w rodzinnym archiwum zapiski swojej mamy, przybliżyła uczestnikom sesji m.in. okoliczności ostatniego przed zamknięciem uczelni wykładu na Wydziale Medycyny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

Podejście władzy i innych współobywateli do ekspatriantów z Wileńszczyzny w pierwszych latach powojennej egzystencji to główne zagadnienia, jakie podjął w referacie *Kresowiaci na olsztyńskiej wsi w latach 1945–1956 w świetle źródeł WUBP/WUdsBP w Olsztynie* dr Radosław Gross z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W swoich rozważaniach dr Gross skupił się na sytuacji chłopów. Na podstawie materiałów z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, oprócz zaprezentowania poglądów politycznych ekspatriantów oraz stosunku władzy do przesiedleńców, ukazał palące problemy dnia codziennego, takie jak chociażby brak paszy czy sprzętu rolniczego,

uniemożliwiająca normalne funkcjonowanie gospodarstw rolnych. Wystąpienie wzbogacone było interesującą prezentacją multimedialną.

Mało znaną tematykę wpływu przesiedleńców z Wileńszczyzny na proces zmian nazw miejscowości poruszył dr Sławomir Maksymowicz z Archiwum Państwowego w Olsztynie. Dr Maksymowicz scharakteryzował przyczyny nadawania określonych nazw miejscowościom, wyodrębniając m.in. nazwy o charakterze etnicznym oraz nazwy związane z leśnictwem. Przedstawił również statystykę w odniesieniu do nazw miejscowości, nawiązujących do Wileńszczyzny, w poszczególnych powiatach Warmii i Mazur.

Kolejne dwa referaty – dr hab. Haliny Łach oraz dr. hab. Wiesława Bolesława Łacha, prof. UWM, dotyczyły szeroko rozumianej problematyki ochrony granic. Prof. Halina Łach w wystąpieniu *Wojsko Polskie w organizacji Przejściowych Punktów Kontrolnych na północno-wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej* omówiła organizację tego typu struktur, podstawę prawną oraz chronologię ich powstawania. Zaakcentowała również podstawowe trudności związane z ich formowaniem. Z kolei za kontynuację i pewne uszczegółowienie poprzedniego wystąpienia uznać należy referat prof. Wiesława Bolesława Łacha pt. *Przejściowy Punkt Kontrolny nr 17 w Korszach w ekspatriacji ludności z Kresów Północno-Wschodnich*. Prelegent przedstawił w nim charakterystykę węzła kolejowego w Korszach, a także funkcjonowanie Przejściowego Punktu Kontrolnego (PPK) nr 17. Wykorzystując materiały z Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie, prof. Łach przedstawił ilość oraz liczebność transportów z ekspatriantami z Wileńszczyzny. Dzięki analizie meldunków możliwe stało się również wyszczególnienie trudności, z jakimi borykała się skromna załoga PPK w Korszach, zwłaszcza w pierwszych miesiącach istnienia tej jednostki.

Referaty kolejnych przedstawicieli Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, tj. dr Marii Korybut-Marciniak oraz mgr. Piotra Bojarskiego, dotyczyły ekspatriacji przedstawicieli ich rodzin. Dr Korybut-Marciniak przybliżyła zebranym postać swojego dziadka, Antoniego Korybut-Daszkiewicza, studenta chemii i petrografii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, późniejszego wieloletniego kierownika Wojewódzkiego Laboratorium Drogowego w Olsztynie, pomysłodawcy licznych nowatorskich rozwiązań w drogownictwie. Natomiast Piotr Bojarski w wystąpieniu *Ekspatriacja rodzin Milewiczów i Mikulskich w świetle rodzinnych dokumentów*, dzięki zgromadzonym w domowym archiwum dokumentom omówił okoliczności, w jakich jego pradiadkowie – Franciszek Milewicz i Bolesław Mikulski przybyli na tzw. Ziemię Odzyskane oraz scharakteryzował pierwsze lata życia w nowej rzeczywistości rodzin Milewiczów i Mikulskich.

Wileńskie tematy w literaturze Warmii i Mazur to tytuł wystąpienia literaturoznawcy z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, prof. dr. hab. Zbigniewa Chojnowskiego. Przybliżył on zebranym m.in. postać Stanisława Bielkowicza „Wincuka Dyrwana”, którego gawędy przez lata gościły m.in. na antenie Radia Olsztyn. Prof. Chojnowski podkreślił, że w znaczącej mierze

dzięki różnym formom twórczości literackiej, dziedzictwo Wileńszczyzny przetrwało na Warmii i Mazurach próbę czasu i oparło się ograniczeniom cenzuralnym oraz zmianom w literackich prądach ideowych.

Sesję „Siedemdziesięciolecie przybycia Polaków z Wileńszczyzny na Warmię i Mazury” zamknęło wystąpienie dr. Bogusława Rogalskiego *Dyskryminacja polskiej mniejszości narodowej na Litwie w latach 1991–2015*. Dr Rogalski – doradca w Parlamencie Europejskim, znający doskonale stosunki polsko-litewskie, zapoznał zebranych z formami i rodzajami dyskryminacji mniejszości polskiej na Litwie, nawiązując jednocześnie do przykładów z historii przedwojennej Litwy. Jego wystąpienie z pewnością pozwoliło na uzmysłowienie sobie, w jak trudnej rzeczywistości przychodzi funkcjonować mniejszości polskiej obecnie zamieszkującej Wileńszczyznę.

Po wystąpieniach prelegentów odbyła się dyskusja. Uczestnicy i goście podkreślili wysoki poziom merytoryczny zaprezentowanych referatów. Uznali również, że problematyka wzajemnych relacji na linii Wileńszczyzna–Warmia i Mazury wymaga dalszej analizy naukowej. Sesję, krótkim wystąpieniem, zamknął przedstawiciel komitetu organizacyjnego – dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM – dziekan Wydziału Humanistycznego. Po oficjalnym zakończeniu spotkania nie zabrakło rozmów kularowych, co świadczy o zainteresowaniu tą tematyką i potrzebie organizacji kolejnych tego typu przedsięwzięć.

Krzysztof Leszek

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA *PARADOKSOLOGIA W STAROŻYTNOŚCI I ŚREDNIOWIECZU*

Konferencja *Paradoksologia w starożytności i średniowieczu*, która miała miejsce w Olsztynie w dniach 16–17 czerwca 2016 r. dotyczyła zagadnień, definiowanych przez nowe, bardzo szerokie pojęcie – paradoksologia. Neologizm ten oznacza zainteresowanie tym, co niezwykle i niewytłumaczalne. Włączyć tu trzeba wszelkie *prodigia* i *mirabilia*, przepowiednie i cudowności, ale również niewytłumaczalne zjawiska ze świata przyrody czy astronomii. Wszystko to, czego ludzie nie zdołali pojąć, można uznać za przynależne do paradoksologii. Choć więc czasowo konferencja dotyczyła zjawiska ograniczonego do dwóch epok historycznych, jej obszar badawczy i naukowy był niezwykle szeroki. Dzięki temu mogła skupić reprezentantów wielu dziedzin humanistycznych: historyków, filozofów, religioznawców, kulturoznawców, literaturoznawców, filologów klasycznych. Odpowiedni wydaje się wybór staro-